

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ: ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ ДИСКУРСНОГО ПОЛЯ

INTELLECTUAL ADMINISTRATION: SOURCE ANALYSIS OF DISCUSSION FIELD

У статті здійснено аналіз наукових вітчизняних та зарубіжних джерел із питань запровадження інтелектуального управління у різноманітних сферах суспільного життя. Встановлено, що питання інтелектуального управління є малодослідженим у вітчизняному науковому середовищі. Окремі праці присвячені економічним, фінансовим, природоохоронним, лінгвістичним аспектам цієї проблеми. Питання інтелектуального управління у сфері публічно-управлінських відносин не були предметом розгляду у вітчизняній науці. Натомість іноземні наукові дослідження представлені більш широко та стосуються різних сфер суспільних відносин, у тому числі публічного врядування.

Ключові слова: управління, публічне управління, інтелектуальне управління, джерела інтелектуального управління, джерелознавчий аналіз.

В статье проведен анализ научных отечественных и зарубежных источников по вопросам внедрения интеллектуального управления в различных сферах общественной жизни. Установлено, что вопрос интеллектуального управления является малоисследованным в отечественной научной среде. Отдельные работы посвящены экономическим, финансовым, природоохранным, лингвистическим аспектам этой про-

блемы. Вопрос интеллектуального управления в сфере публично-управленческих отношений не был предметом рассмотрения в отечественной науке. В то же время зарубежные научные исследования представлены более широко и касаются различных сфер общественных отношений, в том числе публичного управления.

Ключевые слова: управление, публичное управление, интеллектуальное управление, источники интеллектуального управления, источниковедческий анализ.

The article deals with the analysis of scientific national and foreign sources on the introduction of intellectual management in various spheres of public life. It is established that the issues of intellectual management are poorly researched in the domestic scientific environment. Separate works are devoted to the economic, financial, environmental and linguistic aspects of this problem. The issues of intellectual management in the field of public-management relations were not the subject of consideration in domestic science. Instead, foreign scientific research is presented more widely and relates to various spheres of public relations, including public governance.

Key words: management, public administration, intellectual management, sources of intellectual management, source study analysis.

УДК 35. 07

Запорожець Т.В.

к. наук із держ. упр.,
докторант кафедри інформаційної
політики та цифрових технологій
Національна академія державного
управління при Президентіві України

Постановка проблеми у загальному вигляді. Дослідницький інтерес щодо питань розвитку інтелектуального управління в сучасних умовах українського інноваційного державотворення детермінований бурхливим темпом руху цивілізації до цифрового суспільства, головними характеристиками якого є глобалізація та лібералізація ринків, посилення мобільності капіталів, поява цифрового простору як єдиної комунікаційної мережі тощо [1, с. 2].

Стрімкий розвиток різноманітних сфер суспільних відносин, який спостерігається протягом останніх років, актуалізує дедалі більше питань щодо вироблення нових підходів до управлінських процесів, апгрейду (upgrade –англ. «оновлення») державних механізмів із метою оптимізації їх регулюючого впливу на функціонування сучасного суспільства і держави. Інтелектуальне управління стає новою парадигмою публічного управління, а тому потребує комплексного аналізу сучасних дослідницьких розробок із цього питання як у вітчизняному, так і зарубіжному науковому просторі. Отже, актуальність проведення джерелознавчого аналізу наукових досліджень із зазначеного питання не викликає сумнівів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інтелектуального управління є малодослідженим у вітчизняному науковому середовищі. Окремі праці присвячені економічним, фінансовим, лінгвістичним, природоохоронним аспектам цієї проблеми. Питання інтелектуального управління у сфері публічно-управлінських відносин не були предметом розгляду у вітчизняній науці. Натомість іноземні наукові дослідження представлені більш широко та стосуються різних сфер суспільних відносин, в тому числі публічного врядування.

Метою дослідження є джерелознавчий аналіз наукових розробок із питань інтелектуального управління в сучасній вітчизняній та зарубіжній науці.

Вклад основного матеріалу. Управління загалом являє собою вплив (діяльність) уповноважених суб'єктів на об'єкт управління з метою досягнення поставлених цілей такої діяльності. Філософський енциклопедичний словник визначає управління як функцію високоорганізованих систем (соціологічних, біологічних, технічних), що забезпечує їхню структурну цілісність, підтримання заданого режиму діяльності та реалізацію досягнення мети. Процеси управління стали предметом

систематичного й інтенсивного аналізу з появою кібернетики, відповідно до якої сутність самого процесу управління становить його інформаційний зміст [2, с. 347].

Поступальний рух України до цифрового суспільства, розвиток її сучасних суспільно-політичних та соціально-економічних відносин зумовлюють потребу у переході до інноваційного (інтелектуального) рівня управління, який характеризується реактивністю, інтероперабельністю та цілісністю.

Сутність інтелектуального забезпечення управлінських процесів полягає в науково-експертному, інформаційному та аналітичному супроводі підготовки й ухвалення державно-управлінських рішень. Це основа стратегічного планування і управління в державному масштабі, формування наукових основ цілепокладання в процесі соціального і державного управління [3, с. 77].

Дискурс із цього питання в українській науці розгортався у різних наукових сферах, предметною складовою частиною якого виступали окремі аспекти запровадження інтелектуалізації управлінських процесів. Так, останнім часом було захищено низку дисертаційних досліджень економічного спрямування, в яких піднімалися зазначені питання. Серед них варто виокремити наведені нижче.

Темі формування інтелектуального капіталу в системі факторів інноваційного розвитку країни присвячена дисертація Д. Седляр. Автором теоретично узагальнено і запропоновано нове розв'язання науково-прикладного завдання – формування інтелектуального капіталу як ключового імперативу інноваційного розвитку. На цій основі з'ясовано сутність інтелектуального капіталу, обґрунтовано структуру та чинники його формування, запропоновано систему показників для оцінювання рівня розвитку, проаналізовано основні тенденції, проблеми та напрями подальшого формування інтелектуального капіталу в Україні. Це дало змогу авторові провести групування країн залежно від рівня розвитку інтелектуального капіталу. До країн із високим рівнем його розвитку, думку дослідника, належать Швеція, Данія, Великобританія, Ірландія, Фінляндія та Нідерланди, до країн із рівнем розвитку інтелектуального капіталу вище середнього – Німеччина та Франція; із середнім рівнем розвитку – Італія. Україну за низкою показників автор вважає належною до групи держав із низьким рівнем розвитку інтелектуального капіталу [4, с. 239].

Дисертаційна робота В. Щербаченко присвячена розвитку теоретичних та науково-методичних засад управління інте-

лектуальним капіталом підприємства в умовах глобальної конкуренції. Автором уточнено зміст поняття «управління інтелектуальним капіталом»; обґрунтовано та удосконалено організаційно-економічний механізм управління інтелектуальним капіталом, в рамках якого запропоновано мотиваційний інструментарій задля трансформації інтелектуального потенціалу в капітал; обґрунтовано науково-методичний підхід до оцінки інтелектуального капіталу підприємства за кожною із його складових частин, на основі якої запропоновано алгоритм вибору стратегії управління інтелектуальним капіталом [5, с. 190].

О. Коломіною у дисертаційному дослідженні «Організаційні засади управління інтелектуальним капіталом виробничого підприємства» розроблено та обґрунтовано низку теоретико-методичних положень та рекомендацій щодо організаційного забезпечення процесно-функціонального управління інноваційним розвитком інтелектуального капіталу в частині управління ідеями шляхом взаємовигідного партнерства з інноваційними хабами вищих навчальних закладів. Так, автором розроблено концептуальну модель управління інноваційним розвитком інтелектуального капіталу виробничого підприємства та запропоновано рекомендації щодо його інструментального забезпечення [6, с. 225].

У контексті здійснюваного аналізу заслуговують на увагу окремі вітчизняні наукові розвідки у сфері охорони природного навколишнього середовища.

Зокрема, М. Шуфнарів у дисертаційній роботі піднімає питання щодо інтелектуальної підтримки прийняття рішень в умовах невизначеності під час керування об'єктами природокористування. Автором вдосконалена методика математичного моделювання станів об'єктів природокористування для інтелектуальної підтримки прийняття рішень у процесі антропогенного та природного навантаження територій. На основі аналізу сучасних методів та систем інтелектуальної підтримки прийняття рішень проведено теоретичні дослідження щодо удосконалення процедури прийняття рішень під час керування об'єктами природокористування із залученням методів штучного інтелекту [7, с. 186].

Окремим аспектам інтелектуалізації управлінських процесів у банківській сфері присвячена робота А. Замули. Автором запропоновано новий підхід до управління складними банківськими системами шляхом розробки моделі інтелектуального управління із застосуванням штучного інтелекту, в основі якої лежать принципи системної динаміки та

методи нечіткого моделювання. Зазначена розробка включає системно-динамічну модель банківської системи на макрорівні та динамічну модель функціонування комерційного банку на мікрорівні, які враховують якісні, кількісні та фінансові показники. Це дає змогу на новому рівні вирішувати завдання аналізу та прогнозування діяльності банківської системи та комерційного банку. Введення додаткових факторів та нових інтелектуальних моделей керування дає змогу покращити фінансові результати банку та чисельно оцінити ефект від прийнятого рішення при виборі напряму розвитку банку. Розроблені нечіткі моделі управління фінансовими показниками банківської діяльності із застосуванням алгоритму нечіткого виведення на макрорівні та мікрорівні, що дало змогу реалізувати комплексний підхід до прийняття управлінських рішень [8, с. 134].

Окремі наукові праці з питань інтелектуального управління присвячені лінгвістичним аспектам у досліджуваній сфері. Зокрема, удисертаційному дослідженні О. Комарницької розроблено функціональну структуру інтелектуальної системи лінгвістичного аналізу розгорнутої текстової відповіді із застосуванням моделей штучного інтелекту. Автором вперше розроблено алгоритм семантичного порівняння нечіткої текстової інформації, в якому формалізовано опис лінгвістичної структури навчального контенту та відповіді. У розробленій інтелектуальній системі оцінювання знань студентів реалізовано завдання інтеграції технологій експліцитного семантичного аналізу, латентно-семантичного аналізу, методів теорії нечіткої логіки, штучного інтелекту та ін. [9, с. 194].

Таким чином, на підставі вищезазначеного можна констатувати, що дослідження питань інтелектуального управління у сучасній українській науці належить в основному представникам економічного, фінансового, природоохоронного, лінгвістичного (пов'язаного з технічним) напрямів наукових досліджень.

Не можна оминути увагою і зарубіжних дослідників цієї наукової проблематики. Так, австрійський економіст і професор із менеджменту Швейцарського університету Санкт-Галлен, директор Міжнародної всевітньої організації систем і кібернетики М. Шванінгер ще у 2006 р. у монографічній праці «Інтелектуальні організації: потужні моделі системного управління» [10, с. 126] запропонував системний підхід до розвитку нового типу інтелектуальних організацій та розробив нові моделі управління, які дозволяють застосувати їх у сучасній управлін-

ській практиці. Згодом власні розробки були ним удосконалені та оприлюднені у другому виданні 2009 р. [11, с. 135]. У цих працях науковцем було ґрунтовно проаналізовано підхід до прийняття управлінських рішень саме з позиції інтелектуального управління. Визначено переваги такого управління та запропоновано практичні управлінські моделі, які можуть бути застосовані для різних структур сучасної держави та бізнесу.

Польський науковець Т. Гжешчик у праці «Змішані інтелектуальні системи: розробка моделей для управління проектами та їх оцінки» здійснив аналіз інтелектуальної системи управління, запропонував базові моделі такої системи та вказав на перспективи їх розвитку [12, с. 67]. Науковець наголошує на необхідності переходу від класичних концепцій та розгортання міждисциплінарних методів дослідження у процесі розробки інтелектуальних моделей управління. Розглядаючи сучасні питання, пов'язані з моделюванням змішаних (людський розум + штучний інтелект) інтелектуальних систем, автор розглядає як кількісні, так і якісні методи оцінки таких проектів. На думку дослідника, змішані інтелектуальні системи створюють базис для використання міждисциплінарних методів та нових ідей у дослідженні управління проектами. Зазначена праця не лише є найновішою з напряму дослідження (2018 р.), а й відображає передові позиції наукової спільноти з питань інтелектуального управління у сучасних умовах.

Англійський дослідник Дж. Бекфорд у своїй книзі «Інтелектуальна організація: усвідомлення цінності інформації», опублікованій у 2015 р. запропонував підхід, згідно з яким сучасна інтелектуальна організація має бути заснована на інтеграції структури, окремих осіб та інформації. Науковець досліджує, як організації мають використовувати інформацію з метою підвищення продуктивності через інтеграцію людей та процесів для досягнення бажаних результатів. Він доводить, що стійкість організації можна забезпечити через застосування нових моделей управління, навчання та управління знаннями [13, с. 174].

Варті увагу і праці, пов'язані з інтелектуальним управлінням на рівні окремих адміністративно-територіальних одиниць. Так, М. Мансурі та Н. Хансарі розробили концептуальну модель функціонування цілісного інноваційного механізму – інтелектуального управління містом у контексті вироблення енергетичної поведінки споживачів [14, с. 189].

У контексті запровадження новітніх технологій розглядали інтелектуальне управління Дж. Антила та К. Джусіла, аналізуючи діяльність університетів та розумних міст [15, с. 1061]. М. Дракакі, Г. Гьорен і П. Тзіонас запропонували інтелектуальну систему підтримки прийняття рішень на базі мультиагентів із метою вирішення проблеми розміщення поселень біженців [16, с. 581]. Зазначені роботи свідчать про запровадження окремих механізмів інтелектуального управління не лише на загальнодержавному рівні, а й на рівні окремих суб'єктів адміністративно-територіального поділу.

Варто зазначити, що наукові дослідження інтелектуального управління у державному на недержавному секторах економіки розвиваються у нерозривному зв'язку. До прикладу, Р. Коломо-Палацій, П. Фюн, П. Сото-Акоста і К. Едвардсен у своєму дослідженні проаналізували співпрацю між науковими та місцевими органами влади Норвегії з метою запровадження технологій інтелектуального управління [17, с. 142]. Ф. Тяньсян, К. Ганг, К. Бо, З. Іфан розробили та запропонували інтелектуальну систему адміністрування студентів у контексті колегіальної системи навчання [18, с. 260]. Отже, у зарубіжних наукових розробках питання інтелектуального управління є актуальним та таким, що активно розвивається.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, варто зазначити, що питання інтелектуального управління у вітчизняному науковому середовищі є малодослідженим. Окремі праці присвячені економічним, фінансовим, природоохоронним, лінгвістичним аспектам цієї проблеми. Питання інтелектуального управління у сфері публічно-управлінських відносин не були предметом розгляду у вітчизняній науці. Натомість іноземні наукові дослідження представлені більш широко та стосуються різних сфер суспільних відносин, у тому числі публічного врядування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Martin W.J. The Global Information Society. Aldershot – Aslieb Gower, Broofield, 1995. P. 3.
2. Філософський енциклопедичний словник / В.І.Шинкарук та ін.; НАНУ, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди. К.: Абрис, 2002. 742 с.
3. Марутян Р.Р. Інтелектуальне забезпечення державного управління: методологічні засади дослідження. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. 2013. Вип. 1. С. 76–84.

4. Седляр Д.О. Формування інтелектуального капіталу в системі факторів інноваційного розвитку: дис. ...канд. екон. наук: спеціальність 08.00.04. Київ, 2015. 251 с.

5. Щербаченко В.О. Економічні засади управління інтелектуальним капіталом підприємства в умовах глобальної конкуренції: дис. ...канд. екон. наук: спеціальність 08.00.04. Суми, 2016. 205 с.

6. Коломіна О.Б. Організаційні засади управління інтелектуальним капіталом виробничого підприємства: дис. ...канд. екон. наук: спеціальність 08.00.04. Одеса, 2016. 238 с.

7. Шуфнарівич М.А. Системи інтелектуальної підтримки прийняття рішень в умовах невизначеності при керуванні об'єктами природокористування: дис. ...канд. тех. наук: спеціальність 05.13.07. Івано-Франківськ, 2014. 199 с.

8. Замула А.О. Методи та моделі інтелектуального управління банківською діяльністю: дис. ...канд. тех. наук: спеціальність 05.13.23. Донецьк, 2014. 149 с.

9. Комарницька О.І. Моделі та методи лінгвістичного аналізу тексту інтелектуальної системи оцінювання знань: дис. ...канд. лінг. наук: спеціальність 10.02.21. Хмельницький, 2015. 217 с.

10. Schwaninger M. Intelligent organizations: Powerful models for systemic management. Berlin, 2006. 240 p.

11. Schwaninger M. (2009). Intelligent organizations (second edition): Powerful models for systemic management. Berlin, 2006. 236 p.

12. Grzeszczyk T.A. Mixed intelligent systems: Developing models for project management and evaluation. Warsaw, 2018. 123 p.

13. Beckford J. The intelligent organisation: Realising the value of information. Loughborough University, 2015. 217 p.

14. Mansouri M., Khansari N. A conceptual model for intelligent urban governance: Influencing energy behaviour in cognitive cities. Designing Cognitive Cities. 2017. P. 185–202.

15. Anttila J., & Jussila K. Universities and smart cities: The challenges to high quality. Total Quality Management and Business Excellence. 2018. № 29(9-10). P. 1058–1073.

16. Drakaki M., Gören H.G., & Tziona P. An intelligent multi-agent based decision support system for refugee settlement siting. International Journal of Disaster Risk Reduction. 2018. № 31. P. 576–588.

17. Colomo-Palacios R., Fyhn P.G., Soto-Acosta P. & Edvardsen K. Building collaboration between academia and local authorities: A case study in Norway. International Journal of Technology Management, 2018. № 78(1-2). P. 133–146.

18. Tianxiang F., Gang C., Bo C., & Yifan Z. Intelligent student services administration system in the context of collegiate system. Paper presented at the 13th International Conference on Computer Science and Education, ICCSE. 2018. P. 259–262.